

„СПЕКТАР“ МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИТЕРАТУРНА НАУКА
Институт за македонска литература, Скопје

СПЕКТАР	год. XXXII	бр. 66	стр.253	Скопје, 2015
---------	------------	--------	---------	--------------

Редакција:

д-р Наташа Аврамовска (Македонија, главен и одговорен уредник);
д-р Владимир Бити (Австрија), д-р Петар Иваниќ (Словачка),
д-р Лех Мјодински (Полска), д-р Борислав Павловски (Хрватска),
д-р Марија Проскурнина (Руска Федерација), д-р Намита Субиото (Словенија),
д-р Валентина Миронска-Христовска (Македонија)
м-р Славчо Ковилоски (Македонија, секретар)

Сите текстови се рецензирани

Излегува двапати годишно

Адреса:

Институт за македонска литература
(за списанието „Спектар“)
Григор Прличев 5, п.фах 455
1000 Скопје
(ракописите не се враќаат)
тел./факс (02) 3220-309

електронска верзија на списанието
<http://iml.edu.mk/index.php/izdanija/megjunarodni-spisanija/spektar>

Скопје, 2015

“SPEKTAR” INTERNATIONAL LITERARY SCIENCE JOURNAL
Institute of Macedonian Literature, Skopje

SPEKTAR	Vol. XXXII	№. 65	pp.253	Skopje, 2015
---------	------------	-------	--------	--------------

Editorial board:

Natasha Avramovska (Macedonia, Editor in Chief),
Vladimir Biti (Austria), Peter Ivanic (Slovakia), Lech Miodyński (Poland),
Borislav Pavlovski (Croatia), Maria Proskurina (Russia), Namita Subioto (Slovenia),
Valentina Mironska-Hristovska (Macedonia), Slavcho Koviloski (Macedonia, Secretary)

All submissions are peer reviewed

Published twice a year

Address:

Institute for Macedonian Literature
(for Spektar)
Grigor Prlichev 5, POB 455
1000 Skopje
Republic of Macedonia
phone/fax ++389 2 3220-309

e-version of journal at:

<http://iml.edu.mk/index.php/izdanija/megjunarodni-spisanija/spektar>

Skopje, 2015

СОДРЖИНА / CONTENT

ЈУБИЛЕЈ: 80 ГОДИНИ ОД РАЃАЊЕТО НА ЖИВКО ЧИНГО **JUBILEE: THE 80TH ANNIVERSARY OF ZHIVKO CHINGO'S BIRTH**

ПО ШТО ГО ПАМЕТИМЕ ЖИВКО ЧИНГО? (по повод осумдесет години од раѓањето) д-р Јасмина Мојсиева-Гушева	9
HOW WE REMEMBER ZHIVKO CHINGO (on the 80th Anniversary of his Birth) Jasmina Mojsieva-Gusheva	
ЖИВКО ЧИНГО КАКО СОБИРАЧ НА НАРОДНИ УМОТВОРБИ: ПО ТРАГИТЕ НА УСНАТА НАРАТИВНА ТРАДИЦИЈА ВО НЕГОВИТЕ ЛИТЕРАТУРНИ ДЕЛАТА д-р Ермис Лафазановски	17
ZHIVKO CHINGO, THE FOLKTALE COLLECTOR: TRACING THE ORAL NARRATIVE TRADITION IN HIS LITERARY WORKS Ermis Lafazanovski	
ЛИТЕРАТУРНА ИСТОРИЈА LITERARY HISTORY	
ТЕМАТСКИТЕ ПРЕОКУПАЦИИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЛИТЕРАТУРЕН XIX ВЕК д-р Валентина Миронска-Христовска	25
TOPICAL PREOCCUPATIONS IN THE MACEDONIAN 19 TH CENTURY Valentina Mironska-Hristovska	
ПОГЛЕД КОН ИСТОРИСКИОТ РАЗВОЈ НА ЖИТИЕТО КАКО КНИЖЕВЕН ЖАНР м-р Кирче Трајанов	40
A VIEW ON THE HISTORICAL DEVELOPMNET OF HAGIOGRAPHY AS A LITERARY GENERE Kirche Trajanov	

**СОВРЕМЕНА МАКЕДОНСКА КНИЖЕВНОСТ
CONTEMPORARY MACEDONIAN LITERATURE**

ЕВРОПСКИОТ ТОПОС ВО НОВИОТ МАКЕДОНСКИ РОМАН акад. Катица Кулавкова	61
THE EUROPEAN TOPOS IN THE MOST RECENT MACEDONIAN NOVEL Katica Kulavkova	
ВОСПЕВАЊЕ НА КОНТИНУИТЕТОТ: ТОДОР ЧАЛОВСКИ (1945-2015) д-р Соња Стојменска-Елзесер	74
POEMS DEVOTED TO CONTINUITY (TODOR CHALOVSKI: 1945-2015) Sonja Stojmenska-Elzeser	
ПРОСТОРОТ/МЕСТОТО ВО ДРАМИТЕ <i>КАЗАБАЛКАН</i> , <i>ЕВРОАЛИЕН</i> И <i>ХОТЕЛ ЕВРОПА</i> ОД ГОРАН СТЕФАНОВСКИ д-р Гоце Смилевски	83
SPACE/PLACE IN GORAN STEFANOVSKI'S PLAYS <i>CASABALKAN</i> , <i>EUROALIEN AND HOTEL EUROPE</i> Goce Smilevski	
ХЕТЕРОЛОШКИТЕ АСПЕКТИ НА РОМАНОТ <i>БАЈАЗИТ И ОЛИВЕРА</i> ОД ДРАГИ МИХАЈЛОВСКИ д-р Ранко Младеноски	98
HETEROLOGICAL ASPECTS OF THE NOVEL <i>BAYEZID AND OLIVERA</i> BY DRAGI MIHAJLOVSKI Ranko Mladenoski	
ЛИТЕРАТУРНИ ВРСКИ – РЕПРИНТ ОД СВЕТОТ LITERARY CONNECTIONS	
ГРАДЕЊЕ ОДНОС КОН КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО: ЈОХАН ВОЛФГАНГ ФОН ГЕТЕ (1749 – 1832) м-р Лара Прокопиева	111
ESTABLISHING A RELATION TOWARDS THE CULTURAL INHERITANCE: JOHANN WOLFGANG VON GOETHE (1749-1832) Lara Prokopieva	

ПРЕПЛЕТУВАЊЕ НА ЗБОРОТ И СЛИКАТА (ОСВРТ КОН *СЕ ВИКАМ ЦРВЕНО*
ОД ОРХАН ПАМУК)
д-р Мерсиha Исмајлоска

.....123

INTERSECTIONS OF WORD AND IMAGE (REVIEW OF *MY NAME IS RED* BY
ORHAN PAMUK)
Mersiha Ismajloska

ТЕОРИЈА / ПОЕТИКА
THEORY / POETICS

ДОН КИХОТ ВО МАКЕДОНИЈА
д-р Иван Џепароски

.....139

DON QUIXOTE IN MACEDONIA
Ivan Djeparoski

AISTHESIS (ИЛИ ЗА ФИЗИОЛОШКАТА ЕСТЕТИКА)
д-р Африм Речепи

.....158

AISTHESIS (OR ON PHYSIOLOGICAL AESTHETICS)
Afrim Rexepi

ХЕРМЕНЕВТИЧКАТА ПОЛИВАЛЕНТНОСТ НА ИНТЕРТЕКСТУАЛНАТА
ИРОНИЈА
д-р Марија Ѓорѓиева Димова

.....166

THE HERMENEUTIC POLYVALENCE OF INTERTEXTUAL IRONY
Marija Gjorgjieva Dimova

ПСИХОСЕМАНТИКА: ПРОБЛЕМИТЕ НА ЗНАЧЕЊЕТО ВО
КОМПЈУТАЦИСКАТА ТЕОРИЈА НА УМОТ
д-р Боби Бадаревски

.....182

PSYCHOSOMATICS: THE PROBLEM OF MEANING IN COMPUTATIONAL
THEORY
Bobi Badarevski

**МИТ / ФОЛКЛОР
MYTH / FOLKLORE**

ЗА ЈУНАЦИТЕ, КЕЛЕШОИ ЧУДЕСНОТО ДЕТЕ ОД РУЛЕКА
д-р Светлана Камџијаш
.....201

ON THE HEROES KELESHO AND THE WONDER CHILD RUELKA
Svetlana Kamjiyash

ХРВАТИТЕ ВО МАКЕДОНИЈА
м-р Ведран Искра
.....214

CROATIAN MINORITY IN MACEDONIA
Vedran Iskra

**ПРИКАЗИ – РЕЦЕНЗИИ – ОСВРТИ
REVIEWS**

МАКЕДОНСКИ ТЕМИ ВО ПОЛСКИОТ ПЕЧАТ
Лиља Мороз
.....235

КОН ТЕКСТОТ *ЈАВОРОВ- АМБЛЕМ НА КУЛТУРНОТО МИСИОНЕРСТВО И
МОДЕРНОСТА* ОД МИРОСЛАВА КОРТЕНСКА
Катица Ќулавкова
.....239

ЗА СОВРЕМЕНАТА МАКЕДОНСКА КНИЖЕВНОСТ
Наташа Аврамовска
.....240

ЈУГОСЛОВЕНСКАТА ИДЕЈА ВО КОНТЕКСТ НА ПОСТКОЛОНИЈАЛНАТА
ТЕОРИЈА
Ангелина Бановиќ-Марковска
.....246

ХЕТЕРОЛОШКИТЕ АСПЕКТИ НА РОМАНОТ *БАЈАЗИТ И ОЛИВЕРА* ОД ДРАГИ МИХАЈЛОВСКИ

д-р Ранко Младеноски

Универзитет „Гоце Делчев“, Штип

Клучни зборови: хетерологија, култура, другост, христијанство, ислам, Драги Михајловски, Бајазит I, Оливера Лазаревиќ.

Key words: heterology, culture, otherness, Christianity, Islam, Dragi Mihajlovski, Bayezid I, Olivera Lazarevik.

Во книжевното творештво на македонскиот автор Драги Михајловски, меѓу другото, се вбројуваат и четири романи – *Пророкот од Дискантрија* (2001), *Смртта на дијакот* (2002), *Мојот Скендербеј* (2006) и *Бајазит и Оливера* (2009). Овде го разгледуваме романот *Бајазит и Оливера* и тоа од хетеролошки, односно ксенолошки аспект (*културната другост*, т.е. *различноста на културите* што доаѓаат во допир низ нарацијата) затоа што сметаме дека тоа е доминантна тема во ова романескно остварување на Михајловски.

Романот *Бајазит и Оливера*, всушност, претставува фиктивна книжевно-уметничка приказна за турскиот султан Бајазит I (1354 – 1403; владеел од 1389 до 1402 година) и српската принцеза Оливера Лазаревиќ (1373 – околу 1444) во периодот по Косовската битка од 1389 година кога принцезата Оливера ќе му стане една од четирите законски жени на султанот Бајазит I. Ваквиот брак меѓу турски султан и српска принцеза е мошне солидна основа за книжевно-теориска елаборација на интеркултурните релации меѓу европската христијанска културна семиосфера, од една, и азиската исламска културна семиосфера, од друга страна. Михајловски мошне умешно и успешно ги вклопил овие интеркултурни сегменти во интегралната композиција на романот и тие ќе бидат клучните прашања со кои ќе се занимаваме во овој труд.

Хетерологија – општи теориски аспекти

Интензивните и истовремено екстензивни истражувања на интеркултурните релации во последните децении на минатиот век резултираа со појава на една специфична научна дисциплина со називот *хетерологија* (или *ксенологија*) чијшто предмет на проучување е токму проблематиката поврзана со контактите и меѓусебните влијанија (интеракцијата) на две или на повеќе индивидуи, на две или на повеќе култури. Хетерологијата (*héteros* = друг, различен, разновиден; *lógos* = збор, говор, ум, разум, способност за мислење и расудување, општа законитост, наука) или ксенологијата (*xénos* = туѓ), имено, е наука што се занимава со истражување на *другоста* (*другиот*, *другото*) во една најопшта смисла. Во суштина, под терминот *другост* се подведуваат три темелни прашања на интерактивноста: 1) прашањата на интеракцијата на личност со личност; 2) прашањата на интеракцијата на личност со исказ, односно со текст; 3) прашањата на временски и просторно оддалечената комуникација меѓу различните култури (Viti, 1997:75).

Оваа културолошка и, пред сè, интердисциплинарна наука оперира со неколку базни термиолошки категории како што се: дијалогизам/интеркултурна комуникација; колонијален субјект (колонизаторски субјект и колонизиран субјект); културни семиосфери; европоцентризам (ориентализам); супериорност/инфериорност; национализам/егзотизам итн. Така, на пример, терминот *дијалогизам* воведен од Михаил Бахтин ја подразбира упатеноста на човекот кон дијалог, кон комуникација со другиот, односно соразличниот од себеси (Почепцов, 2011:189). Тој дијалогизам на Бахтин, секако, ја подразбира и комуникацијата меѓу две или повеќе различни култури, односно меѓу она што Јуриј Лотман го детерминира како културни семиосфери (Лотман, 2006). Терминот *семиосфера*, според Лотман, го претставува целокупниот семиотички простор што постои во една култура. Просторот на семиосферата, потенцира Лотман, „го определуваме како 'наш', 'свој', 'културен', 'безбеден', 'хармонично организиран' итн. Нему му се противставува 'нивниот простор', 'туѓото', 'непријателското', 'опасното', 'хаотичното'“ (Лотман, 2006:141). Со тоа Лотман го отвора имаголошкото прашање за супериорноста и инфериорноста во интеракцијата на културните семиосфери. Колективното „јас“ на една културна семиосфера секогаш се поставува во супериорна позиција во однос на колективното „ти“ (*другото*,

другоста) од друга културна семиосфера. Во таа смисла, Едвард Саид ја застапува тезата дека „модерните и примитивните општества своето чувство за идентитет до извесен степен го создаваат според негативна одредба“ (Саид, 2003:60). Од постколонијалната доктрина на Саид произлезе терминот *ориентализам* кој во суштина ја изразува „неискоренливата дистинкција меѓу западната супериорност и ориенталната инфериорност... моќта на Западот и слабоста на Истокот – видена од аспект на Западот“ (Саид, 2003:49-52).

Во директна врска со таа теза за супериорноста и инфериорноста на културните идентитети е и колонијализмот чија ера заврши по Втората светска војна и којшто „воскресна“ во модерниот неоколонијализам – политиката на поранешните колонијални сили (Велика Британија, Франција, Шпанија, Португалија и други европски земји), но и на САД, кон некогашните колонии, односно политиката на стопански развиените држави кон неразвиените и заостанатите земји. Во суштина, неоколонијализмот може да се детерминира како еден прикриен, перфиден колонијализам во кој големите хегемонистички светски сили ја злоупотребуваат економската заостанатост на неразвиените земји и на земјите во развој наметнувајќи им економска, политичка или идеолошка зависност. Тоа значи дека и денеска, во таканаречената ера на глобализација, постојат и колонизатори и колонизирани во една сосема поинаква уреденост на меѓународните односи. Тој неоколонијализам се затскрива зад разни демагогии за „демократијата“, „глобализацијата“ и слично. И токму затоа Ноам Чомски во неговата позната книга „Хегемонија или опстанок“ ја актуелизира мислата на славниот антички историчар Тукидид дека „големите народи прават што сакаат, а малите народи го прифаќаат она што мораат“ (Čomski, 2008:23). Сепак, постојат теоретичари што гледаат и од една позитивна страна на неоколонијализмот, како што е, на пример, Цветан Тодоров кој ја брани тезата за неопходноста од дијалогот по која било цена потпирајќи се врз ставот дека „колонизаторот има потреба од колонизирани, значи зависи од нив, а пак колонизираните знаат да си го присвојат тоа што им одговара во културата на колонизаторот“ (Тодоров, 2005:158).

Сите овие и сличните на нив хетеролошки истражувања во досегашната научна мисла ќе ни помогнат во интерпретацијата на стожерната наративна идеја за интеркултурните релации меѓу Западот (Европа, односно Балканот)

и Истокот (Азија, односно Османлиската Империја) во романот *Бајазит и Оливера* од Драги Михајловски.

Културниот алтеритет во романот *Бајазит и Оливера*

Самиот наслов на романот е индиција, но и сосема убедлив аргумент за нашата поставена теза дека срцевината на наративната композиција во ова прозно дело е интеркултурниот дијалог на релацијата Европа – Азија (Запад – Исток). Личните имиња Бајазит и Оливера упатуваат на воспоставениот контакт меѓу исламот и христијанството, а истата наративна функција ја имаат и имињата на синовите Сулејман, Иса и Мехмед во контекст со името на нивната мајка Оливера. Со темата „браќ меѓу турски султан и српска принцеза“ е воспоставено единството на различностите, симбиозата на два противставени културни ентитети што, пак, е индицирано со имињата во насловот на романот.

Имено, цивилизациските разлики во тој хибриден полигамиски амбиент се многубројни и ги засегаат најсуштествените категории што го сочинуваат културниот идентитет – јазик, религија, етничка припадност, националност: Бајазит е роден говорител на турскиот јазик, додека Оливера доаѓа од српска јазична средина; Бајазит е муслиман, а Оливера православна христијанка; Бајазит потекнува од турската владетелска династија, а Оливера од српската владетелска династија; Бајазит е Турчин, додека Оливера е Србинка. Од друга страна, Оливера потекнува од културен колектив во кој моногамијата е вековна традиција, а завршува во средина во која владее полигамијата. Таа не е единствената, ами една од жените на султанот Бајазит што претставува пречка (поточно една од многубројните пречки) за нејзиното целосно адаптирање во новата и сосема различна културна средина: „Јас бев жена на многуженец, жена на суров иноверец, жена на човек-свер, убиец на мојот благороден татко!“ (Михајловски, 2009: 162).

Сите тие разлики на двата културни идентитета се прикажани прекусветогледот на Оливера оти таа е единствениот наратор во романот. Таа зборува за себе, за својот културен идентитет, но таа зборува и за Бајазит, за новата и сосема различна културна средина во која ќе се најде откако ќе му стане една од четирите законски жени на султанот. Се разбира, ваквата определба на авторот да ја изгради фиктивната приказна само со еден наратор резултира со субјективност (една и единствена гледна точка) во просудувањето затоа што, како што е познато, нараторот секогаш внесува

идеологија (од каков било вид) при раскажувањето за настаните. За тоа постои свест (сознание) и кај самиот наратор во романот (Оливера), бидејќи многу често српската принцеза и истовремено султанка зборува за неавтентичната, субјективна и омаловажувачка гледна точка на припадниците на српската култура кон османлиите и воопшто кон исламот:

„Кај тој стамен маж што ме љубеше и со тело и со душа видов една ширина, еден светоглед многу помоќен токму заради таа неограниченост, заради способноста да се знае и за другиот, поинаквиот и да се почитува различноста. Тој со искрена почит говореше за мојот бог, за мојот Христ а тоа, страшно ме збунуваше зашто ние, признавам, барем кај нас на дворот од татко ми, бевме многу построги кон иноверците, кон сè нивно па и нивниот Мухамед гледавме со сомнеж и тежок презир иако за нив речиси ништо не знаевме“ (Михајловски, 2009:40).

И не само тоа. Српската принцеза Оливера, во улога на наратор, ја нагласува и изолираноста, затвореноста во себе на носителите на различните културни идентитети што е основната причина за создавање на сосема погрешна (омаловажувачка) слика за *другиот*, за *другоста*:

„И сигурно слепо ќе се поведев по напишаното, вернички ќе се заблудав во писателката, беспоговорно ќе ја возвеличав до небеса нејзината продлабоченост и вонземска моќ за спој со натприродното, да не беше, сега ми е јасно, веќе шестгодишниот допир со една друга култура, со една друга, многу поинаква цивилизација. Не, не велам подобра, која сум јас да судам за вредностите на вековите и световите, но велам друга, поинаква од нашата, многу, многу поинаква. И токму таа инаквост на светот во кој живеев со Бајазит ми овозможи, иако тогаш не бев свесна, да гледам на напишаното од мајка ми, со подруги очи, малку оддалеку, од таа неопходна дистанца која овозможува да ги гледаш работите со позитивна иронија, обезпревезено, онакви какви што се, во сета нивна сурова соголеност. И сега ми е сосема јасно: оној што никогаш не излегол од синорите на својот мал, неважен свет, тој никогаш не ја сфатил малоста и неважноста на светот во кој живеел. Жално е што сите тие умираат во заблудата дека нивниот свет бил и најголем и најважен и највреден“ (Михајловски, 2009:104-105).

Покрај тоа, како што веќе се кажа погоре, јазикот, исто така, е една од бариерите во интеркултурната комуникација затоа што тој се сфаќа како

специфичен национален белег, како израз на духот на еден народ или, како што нагласуваше Блаже Конески, јазикот е нашата татковина. Принцезата Оливера, како нараторка, но и како хероина во романот, се соочува со туѓојазичен амбиент од мултилингвистички карактер (турски, арапски, персиски јазик). Таа пречка е надмината со тоа што српската принцеза со текот на времето ќе ги научи и ќе ги применува тие туѓи јазици што, секако, е еден од наративните сегменти во романот коишто го маркираат продирањето на спецификите од една култура во друга:

„На персиски зборуваше а јас одлично го разбирав зашто во дванаесетте години брак успеав покрај турскиот многу добро да ги совладам персискиот и арапскиот јазик. Тој малку се зачуди кога виде дека го разбирам, но, откако заниша со главата, продолжи да ми кажува дека сум била многу убава... и дека е спремен да ме прими во неговиот харем но под услов да преминам на ислам! Го гледав, го слушав и не верував што ми говори! Зарем јас која толку си го сакав својот Исус Христ, која си останав верна на него иако имаше мигови, признавам, кога по своја волја сакав да го заменам кога мислев дека тоа ќе ја засили мојата љубов со Бајазита, сега да ја менувам верата само за да му станам уште една блудна играчка на овој несфатливо надмен гнасник? Одмавнував со главата, трескавично одмавнував, ќе полудев од одмавнување... Ах, разлики, разлики, пак се сетив. Па јас бев веќе станата сигурна жртва на тие цивилизациски недоразбирања, жителка на меѓусветот во кој, влезени во постојан судир, се глодаа, се јадеа, се толкуваа со обид да се смират неприкосновените величества на овие грозни божји изуми: разликите!“ (Михајловски, 2009: 201-202).

Меѓутоа, како што може да се забележи и во приложениот фрагмент од романот *Бајазит и Оливера*, религијата, односно верската припадност, како белег на една култура е многу почувствителна категорија за припадниците на истата таа култура отколку јазикот. Прифаќањето и практикувањето на туѓиот јазик не претставува речиси никаков сериозен проблем за српската принцеза Оливера, но сосема е поинаков нејзиниот став кон прифаќањето и практикувањето на исламот како религија на друга, туѓа култура. Во таа смисла, романот на Михајловски веќе ја начнува темата за најтешко премостливата цивилизациска бездна помеѓу европскиот и азискиот континент, а тоа е различноста на религијата, различноста во верската припадност на индивидуите од двете големи култури. Општопознато е дека

Европа е доминантно христијанска, а Азија доминантно исламска култура. Ваквата разлика е длабоко навлезена во сите сегменти што ги сочинуваат тие два далечни света, па дури и во науката (историјата). Имено, постојат автори коишто ја застапуваат идејата дека христијанска Европа во никој случај не сакала и не можела да дозволи (да прифати) во историската наука да навлезе тезата за тоа дека основите на европската цивилизација треба да се бараат во азиските или во африканските древни култури (чији наследници денес се исламски земји) па токму затоа останала и до денес жива квазиисториската теза за „стара Грција“ како лулка на сета европска цивилизација. Авторот Мартин Бернал, на пример, зборува за неколку причини за таа исфабрикувана теза во историската наука, а една од нив е „христијанската реакција“, односно „европското непријателство кон Азија и кон Африка и... зголемената нетрпеливост меѓу египетската религија и христијанството“ (Бернал, 2009:179). Оваа наша дигресија покажува зошто, всушност, и Михајловски во фиктивната нарација од романот *Бајазит и Оливера* ја поставува религијата во улога на „противник“ во интеркултурната комуникација меѓу Европа (српската принцеза) и Азија (султанот Бајазит, а подоцна и татарскиот војсководец Тамерлан). Српската принцеза Оливера никогаш нема да премине во исламот ниту, пак, била присилувана на тоа од страна на султанот Бајазит:

„Боже, колку торжествен беше тој порив за исповед пред Христов духовник по речиси едната година престој меѓу диви неверници... А и не бев обична жена... туку бев султаница, жена на небесниот падишах, па манастирот и духовникот што ги барав требаше да бидат како за спроти мене, прочути, кралски, високомоќни“ (Михајловски, 2009: 16).

Колку длабоки и непремостливи се различностите од аспект на верската припадност може да се согледа и од оние сцени во романот кога духовникот од речиси недостапниот манастир (манастирот „Трескавец“ под прилепскиот Златоврв) нема ниту желба ниту намера да ја исповеда српската принцеза Оливера, односно султанката Оливера, независно од тоа што таа, Оливера, е сè уште духовно чедо на Христовата црква:

„По два, три часа можеби, се вратија емисарите. По темните лица видов дека нешто не беше во ред. 'Господарке', ми рече предводникот, 'игуменот рече дека не може да ве прими. Дека било скверно, баш вака ми рече да ви речам, една жена па макар била и султаница што водела маж неверник да ги прими крвта и телото на Господ нивен Исус

Христ!‘... Но и другиот ден одговорот беше ист а кога на третиот ден, чист како солза уште рано-рано ми се вратија емисарите со пораката: ‘Од причесна засекогаш се исклучени оние жени што се согласуваат на грев со маж неверник во час на зачнување деца без оглед што е во прашање апсолутна сила!‘ збеснав како никогаш дотогаш во животот. При самото споменување на моите три сироти дечиња крвта ми зовре до небо, косата ми се крена. Дамарите ми заиграа“ (Михајловски, 2009:20-21).

Многубројни се ваквите сегменти од романот на Михајловски во кои се соочуваме со наративна елаборација на интеракцијата на двете сосема различни и далечни култури. Носители на спецификите на тие две култури во романот се ликовите Бајазит и Оливера. Атрибутите со чија помош се интегрирани семантичките полиња на двата лика се мошне солидна илустрација за воспоставениот контакт меѓу две цивилизации со бракот меѓу турскиот султан Бајазит и српската принцеза Оливера.

Културните, односно цивилизациските разлики не се само огромни ами и многубројни. Ако е тоа навистина така, а така е, тогаш како, на кој начин се одржала таа врска, тој брак меѓу српската принцеза Оливера и турскиот султан Бајазит?! Односно, која е причината, која е силата што ги држи заедно припадниците на два далечни, различни и, очигледно, непомирливи света?!

Одговорот што романот на Михајловски го дава на ова прашање е едноставен – љубовта! Меѓутоа, во *Бајазит и Оливера* имаме еден специфичен брак и една специфична љубов. Тоа е брак меѓу српска принцеза од православно христијанство и турски султан од исламот. Тоа е брак меѓу српската принцеза и убиецот на нејзиниот татко. Тоа е брак меѓу непријатели. Тоа е, на крајот на краиштата, брак што ѝ е наметнат на српската принцеза заради интересите на сиот српски народ и таквата жртва таа свесно ја презема на својот грб. Но, српската принцеза Оливера, нараторката во романот, потенцира дека и во таквиот брак во една полигамна културна средина се појавува љубов меѓу неа и Бајазит. Вистинска љубов и вистинска страст:

„Лежевме сè уште бескрајно заљубени на раскошната постела од широка одаја горе во бурсанската палата и го живеевме животот онака како што рекол и мојот Господ и неговиот Алах“ (Михајловски, 2009:71).
... „Зошто инаку би направил вакво едно дело достоино за голем некој христијанин и тоа без ниеден напорки кажан збор, дури би рекла

искрено, од душа, ко тој да е верник на нашиот господ Исус Христ а не ние, малодушните на-збор-само рисјани? Сигурно од љубов“ (исто, 101).

Таквата љубов може да ја детерминираме како „љубов меѓу непријателите“, како „љубов кон непријателот“ или, пак, уште попрецизно како „љубов кон омразениот непријател“. Предложените оксиморонски синтагми најдобро ја илустрираат силата на љубовта, силата на вистинската љубов којашто е безусловна, безрезервна и бескрајна. Или, како што нагласува и самиот автор Михајловски низ менталната призма на нараторката Оливера: „Само љубовта има моќ да ги пречекори границите на сите ограничувања, расни, народносни, верски (Михајловски, 2009:101). Меѓутоа, таа „оксиморонска љубов“ меѓу Оливера и Бајазит имплицира уште нешто. Имено, со тоа се имплицира онаа тенка гранична линија меѓу љубовта и омразата, односно тенката гранична линија дури и меѓу најоддалечените и најразличните културни идентитети што, секако, води кон оној заклучок на Цветан Тодоров, на Михаил Бахтин и на Јуриј Лотман дека индивидуите, но и културните семиосфери (блиски или далечни, слични или различни, пријателски или непријателски, сеедно) се осудени на вечен дијалог. Особено ако стојат меѓу нив како линк или љубовта или, пак, можеби омразата.

Заклучок

Бајазит и Оливера од Драги Михајловски е, пред сè, роман за интеркултурниот дијалог на релацијата Европа – Азија во една најопшта смисла. Така е тоа затоа што стожерот на нарацијата во овој роман е изграден од сегменти коишто се однесуваат на допирот на голем број култури од европскиот, од една, и од азискиот континент, од друга страна. Се разбира, основната раскажувачка линија ја следи интерференцијата на српската и турската (османлиската) култура преку бракот на српската принцеза Оливера и турскиот султан Бајазит I при што се отвораат прашањата за перцепцијата на *другиот* и за односот кон *другиот* со помош на категориите *супериорност – инфериорност, колонизатори – колонизирани, освојувачи (поробувачи) – освоени (поробени)* и слично. Но, во оваа сага за Бајазит и Оливера се испреплетуваат и други културни идентитети и од европско и од азиско тло. Така, на пример, во неколку наврати се споменува Македонија (патувањето на Оливера низ Македонија, манастирите, виното од Македонија, чудото со житото во Македонија итн.)

што, секако, ја имплицира интеркултурната врска во тријадата Србија – Османлиска Империја – Македонија (Срби – Турци османлии – Македонци). Од друга страна, по поразот на Бајазит во битката со Тамерлан и по губењето на султанскиот престол, српската принцеза Оливера ќе падне во заробеништво на Тамерлан, а во описот на тие настани од романот се забележливи многубројни контакти на различни култури (српска, османлиска, скитска, татарска, персиска итн.). Сето тоа покажува дека романот *Бајазит и Оливера* е структуриран од една цела мрежа од интеракции на многубројни културни семиосфери.

Ваквиот мултикултурен карактер на раскажувачката структура во *Бајазит и Оливера* ни дава солидна основа да заклучиме дека Михајловски создал модерно и, пред сè, актуелно романескно книжевно-уметничко дело, потпирајќи се врз автентични историски настани од крајот на XIV и почетокот на XV век. Многубројни се пораките што ги носи со себе ова прозно дело на Михајловски, но, според нас, темелната поента се состои во идејата за неминовноста од интеракцијата на различните култури, независно од тоа дали причината за таа неминовност е љубовта, страста, омразата, суетата, алчноста или, пак, сето тоа заедно и во едно. Тоа значи дека во овој роман на Михајловски се обработува универзална, општочовечка тема од што, пак, се раѓа универзалната (вонвременска и вонпросторна) порака за неизбежноста од содејство меѓу културите.

Литература:

- Бернал, М. 2009. *Црна Атена: афроазиските корени на класичната цивилизација*. Прв том: *Фабрикувањето на античка Грција 1785–1985*, превод Димитар Симоновски, Александар Ускоков, Томе Силјаноски, Скопје: Табернакул.
- Biti, V. 1997. *Pojmovnik suvremene književne teorije*, Zagreb: Matica hrvatska.
- Лотман, Ј. М. 2006. *Семиосфера: во световите на мислењето*, превод Марија Ѓорѓиева, Скопје: Три.
- Михајловски, Д. 2009. *Бајазит и Оливера*, Скопје: Каприкорнус.
- Почепцов, Г. Г. 2011. *Теорија комуникации*, Москва: Рефл-бук.
- Саид, Е. 2003. *Ориентализам: западни концепции за Ориентот*, превод Зоран Анчевски, Скопје: Магор.
- Тодоров, Ц. 2005. *Должности и наслади*, превод од француски јазик, предговор и белешки Атанас Вангелов, Скопје: Фондација „Небрегово“.
- Ćomski, N. 2008. *Hegemonija ili opstanak*, Novi Sad: Rubikon.

HETEROLOGICAL ASPECTS OF THE NOVEL *BAYEZID AND OLIVERA* BY DRAGI MIHAJLOVSKI

Ranko Mladenoski

Summary

In this paper we analyze and interpret the structural elements of the novel *Bayezid and Olivera* by Dragi Mihajlovski which refer to the interaction of different cultures. First we offer the most general theoretical postulates of heterology (or xenology) as the science of Otherness, i.e. diversity, and we define the basic terminology tools necessary for this type of interpretation, such as: dialogism, intercultural communication, colonial entity (colonizing entity and colonized entity), cultural semiospheres, Eurocentrism (Orientalism), superiority, inferiority, nationalism, exoticism and the like. In the applicative part of the paper, we elaborate on the narrative segments of the novel concerning the intercultural dialogue between Europe – Asia, i.e. Serbia - Ottoman Empire, using as a starting point the marriage between the Serbian princess Olivera Lazarevik and the Turkish sultan Bayezid I. In the interpretation of these parts of the novel we take into account the civilization differences in this hybrid polygamic environment which are numerous and affect the most essential categories that make up the cultural identity - language, religion, ethnicity, nationality. However, the paper also analyzes the multicultural aspects of the narrative of the novel because many cultures such as Serbian, Turkish, Macedonian, Tatar, Persian etc. come into contact in some parts of the novel.

The conclusion of this paper emphasizes the fact that the fundamental point of the novel *Bayezid and Olivera* by Dragi Mihajlovski is the idea of the unavoidable interaction of different cultures, whether the reason for that is love, lust, hatred, vanity, greed or everything together.

Издавач:

Институт за македонска литература – Скопје

„СПЕКТАР“ МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИТЕРАТУРНА НАУКА

Лектура на македонски јазик:

д-р Снежана Веновска-Антевска

Лектура на англиски јазик:

д-р Бела Глигорова

Компјутерска подготовка и печат:

МАР-САЖ –Скопје

Тираж:

300 примероци

Скопје, 2015

Publisher:
Institute of Macedonian Literature – Skopje

“SPEKTAR” INTERNATIONAL LITERARY SCIENCE JOURNAL

Macedonian Language Editor:
Snezana Venovska-Antevska

English Language Editor:
Bela Gligorova

Computer editing and printing:
MAR-SAŽ – Skopje

Copies:
300

Skopje, 2015